

bok recensioner

Bra översikt om dagens kunskap om fetmasjukdomen

TEIS ANDERSEN, AILA RISSANEN,
STEFAN RÖSSNER (RED)

Fetma/fedma - En nordisk lärobok.

Studentlitteratur, 1998.

Fetma och övervikt är ett tilltagande folkhälsoproblem i samtliga nordiska länder bland såväl vuxna som barn. Fetma drabbar för närvarande upp till var tionde vuxen individ i de nordiska länderna och utgör en betydande riskfaktor för utvecklandet av tillstånd såsom hypertoni, diabetes mellitus, ateroskleros, sömnrubbningar och osteoartros.

Denna lärobok utgör en översikt över den kunskap man idag har vad gäller överviktens orsaker, komplikationer, behandlingsmöjligheter samt möjligheter för intervention. Boken har en nordisk vinkling och de enskilda kapitlen i boken är skrivna av nordiska forskare med speciell kännedom om det aktuella ämnesområdet. Dessa kapitler är skrivna på danska eller svenska. Syftet med boken är att öka kunskapen om denna folksjukdom och att föra fram betydelsen av att se den överviktige patienten i ett helhetsperspektiv. Detta då man anser att personal inom hälso- och sjukvården har otillräcklig kunskap om fetmasjukdomen, dess orsaker och dess behandling.

I bokens första kapitel ges en grundläggande bakgrund innefattande definitioner av och mått på övervikt och fetma samt en beskrivning av anatomi och fettvävens funktion. Därefter diskuteras epidemiologi och samhällseliga konsekvenser. Övervikt innebär en ökad risk att insjukna i ett flertal allvarliga kroniska tillstånd. I en stor finsk undersökning, som återges i boken, kunde fetma kopplas till en fördubblad risk för förtidspensionering bland män och en 1,5 gånger

ökad risk bland kvinnor.

Det tredje kapitlet i boken behandlar överviktens orsaker. Här vill man understryka att det finns en rad tänkbara bidragande orsaker till utvecklandet av övervikt. Det råder idag enighet om att övervikt betingas av ett komplext samspel mellan en individs genetiska uppsättning och förekomsten av olika miljöfaktorer. Miljöfaktorer såsom en minskad vardagsaktivitet till följd av det ökande antalet personbilar och ett ökat TV-tittande i kombination med en ökad konsumtion av lättåtkomlig, kaloririk sk "cafeteria diet" är av stor betydelse för det ökande antalet överviktiga personer i västvärlden. Trots detta har vårt skönhetsideal under de gångna åren blivit allt smalare.

Trots att man idag känner till all risker för att drabbas av ett flertal allvarliga kroniska sjukdomar är förhöjd vid övervikt, så är det sällan som läkaren tar med diagnosen fetma i sin värdering av patientens tillstånd om denne söker vård för något till fetma associerat sjukdomstillstånd. "Fetma, överkonsumtion av alkohol och tobaksrökning är tre av den moderna välfärdsstatens allvarligaste beteendestörningar, och likväl registreras dessa tillstånd inte på ett korrekt sätt av läkare, vare sig i öppen eller sluten vård" skriver man i bokens följande kapitel rörande karakteristik av den överviktige patienten.

År 1993 bildades i Sverige Överviktigas Riksförbund, med syfte att förbättra villkoren för överviktiga personer och för att försöka bryta den sociala isolering som många överviktiga människor upplever i dagens samhälle. Slnkhet har kommit att bli en form av statussymbol, ett mått på hälsa och framgång. Det finns exempel på hur överviktiga personer diskrimineras av såväl arbetsgivare som inom hälso- och sjukvården.

I bokens sjätte kapitel tar man upp de behandlingsalternativ som står till buds för överviktiga patienter. Råd om kost och motion utgör alltid grunden i behandlingen av överviktiga patienter. Denna behandling kan i vissa fall kompletteras med läkemedelsbehandling, men man poängterar i boken att följderna av långvarig läkemedelsbehandling av fetma än så länge är relativt okända. De bästa långtidsresultaten uppnås idag med kirurgiska ingrepp. En utveckling av dagens behandlingsmetoder samt en ökad satsning på primärpreventiva insatser krävs för att vända den ökande förekomsten av övervikt i dagens samhälle.

Kunskapen om primärprevention av övervikt är idag otillräcklig, och behovet av att utveckla och utvärdera metoder för att förebygga övervikt är stort, menar man i bokens näst sista kapitel. "På nationell (och

även global) nivå behövs samordnande strategier och bemödanden för att uppmuntra hälso- och sjukvårdspersonal till mer aktiva insatser i syfte att förebygga och behandla fetma på lång sikt".

Boken avslutas med ett kapitel om barnfetma. Andelen överviktiga barn i västvärlden har ökat under den senaste tjuugoårsperioden och dessa barn utgör en viktig målgrupp för intervention då överviktiga barn löper en ökad risk för att vara överviktiga även i vuxen ålder.

Denna bok ger en god översikt över den kunskap som idag finns om fetma och man kan även använda den som en uppslagsbok. Forskningsresultat, teoretiska diskussioner kompletteras med diskussioner om praktiska konsekvenser och praktiska råd. Boken skulle mycket väl kunna användas som lärobok inom olika medicinska utbildningar. Vad gäller områdena rörande behandling och primärprevention är det tydligt att vi alltjämt saknar en del kunskap, men med ett ökat intresse för fetmasjukdomen kommer troligen även kunskapen inom dessa områden att förbättras.

Maria Rosvall

Läsvärt men också provocerande om feminism

SUSAN SHERWIN

Bioetik i ett feministiskt perspektiv

Studentlitteratur, Lund 1998, 176 sidor.

Det finns en mycket omfattande litteratur vad gäller såväl bioetik som feminism. De två angreppssätten finns numera också kombinerade i en mängd artiklar, men att i bokform presentera ett feministiskt perspektiv på bioetiken är mer ovanligt. Det är därför mycket glädjande att Ewa Jeanette Emt nu översatt Susan Sherwins bok "No longer a patient" från 1992.

Boken utgörs av tre delar, vilka avspeglar de uppgifter Sherwin ser som avgörande för en feministisk infallsvinkel på bioetiken. I den första delen klargör hon sin uppfattning om de teoretiska grunderna för feministiskt arbete inom sjukvården. Feminismen, så som hon förstår den, är ett svar på det systematiska förtryck kvinnor utsätts för, och det behövs en speciell feministisk etik för att synliggöra detta förtryck. Därigenom aktualiseras kontroversiella frågor som rör etikens grunder. Sherwin försvarar vad hon kallar "feministisk moralrelativism", dvs det yttersta testet av en etisk ståndpunkt är om den accepteras av fria aktörer i den aktuella gemenskapen. Ur ett feministiskt

perspektiv måste det alltså tas hänsyn till huruvida förtryckande omständigheter begränsar kvinnornas fria medverkan. Har de förtrycktas lydnad framtvingsats eller avspeglar den ett genuint stöd? Sherwins meta-etiska resonemang är mycket klargörande, och det är i hög grad relevant för bioetiken.

I bokens andra del diskuteras fyra klassiska bioetiska frågeställningar: abort, fortplantningsteknologier, paternalism och forskning. Det feministiska perspektivet lyfter fram frågor som ofta är osynliga i den traditionella bioetiken. Sherwins frågor inte bara vilka samhälleliga normer som är förhårsande, utan också hur normerna har tillkommit och vems intressen de tjänar. Den feministiska analysen visar på ett övertygande sätt att kvinnor i dessa avseenden ofta inte erkänns som fullvärdiga moraliska aktörer, en situation som naturligtvis är helt oacceptabel.

I den tredje delen diskuteras hur ett feministiskt perspektiv kan vidgas vad gäller bioetiken. Sherwin visar bl a hur medicinsk praxis framställer en medikaliserad syn på kvinnors liv och erfarenhet genom sin benägenhet att tillskriva kvinnor sjukdom. Speciellt hennes analys av sexualitet och åldrande visar hur förtryckande normer inte bara kan ges, utan också faktiskt ges legitimitet av sjukvårdens olika aktörer.

Detta är en mycket läsvärd bok som innehåller många originella bidrag till bioetiken. Den rekommenderas verkligen. I vissa avseenden är boken dock mycket provocerande. Speciellt konservativt orienterade män kan känna sig kränkta. Men, som Sherwin troligen skulle säga, kan detta på inget sätt jämföras med det förtryck kvinnor fått utstå genom historien.

Boken har dock några svagheter. Som filosof gör Sherwin inte själv några empiriska studier, utan hon förlitar sig på andras forskningsresultat. Dessa är ofta bristfälligt redovisade i boken, vilket gör det svårt för läsaren att kritiskt ta ställning till hypotesernas hållbarhet. Vidare, gäller att de förhållanden hon beskriver och den forskning hon redovisar i första hand rör Nordamerika. Med detta vill jag på inget sätt antyda att feministerna inte har mycket att bidra med i den svenska debatten. Snarare tvärt om! Men vad gäller förtryck av kvinnor är det min övertygelse att situationen inte är fullt så illa i Sverige som i Nordamerika.

Tore Nilstun

Våra recenser

Maria Rosvall är underläkare och forskarstud. vid socialmedicinska enh. MAS, *Tore Nilstun* docent vid enheten för medicinsk etik, Lunds universitet.